

QARABAĞ FLORASINDA YAYILMIŞ BƏZİ ENDEM OT BİTKİLƏRİ

Aynur Ərəbzadə, Yusif Zeynalov*, Nilufər Hüseynova

AMEA-nın Mərkəzi Nəbatat Bağı

Qafqazın bitki aləmi müstəsna zənginliyi və endemizmi ilə həmişə seçilmişdir. Lakin uzun illər ərzində ekoloji amillərin, xüsusilə də antropogen amillərin təsiri nəticəsində Qafqazın bitki aləmi çox dəyişmişdir. Hazırda bir çox qiymətli bitkilərin məhv olub itmək təhlükəsi vardır. Bu baxımdan tədqiqat işi aktual olub, əsas məqsədi Qarabağ florasında yayılmış endemik bitkilərin introduksiyası, *ex situ* şəraitində öyrənilməsi, kolleksiyasının yaradılması, qorunub saxlanılması, çoxaldılması və reintroduksiyası olmuşdur.

Azərbaycan florasında rast gəlinən endemlərdən 32 növ Qarabağ florasında yayılmışdır. Müəyyən olunmuş növlərin əksər hissəsi həm endem, həm də nadir bitkilərdir. Bu növlərə *Peucedanum pauciradiatum*, *Alcea sachsachanica*, *Iris camillae*, *Anemone kuznetzowii*, *Tulipa karabachensis*, *Tulipa schmidtii* və s. daxildir. Tədqiqat işinin nəticələrinə əsasən müəyyən edilmişdir ki, Qarabağ florasında yayılmış ot bitkiləri içərisində ən çox növ *Fabaceae* Lindl. (7 növ) və *Asteraceae* Dumort. (3 növ) fəsilələrinə daxildir (cədvəl 1).

Cədv

Azərbaycanın Qarabağ florasında yayılmış endem ot bitkiləri

№	Növlərin adı	№	Növlərin adı
1.	<i>Peucedanum pauciradiatum</i> Tamamsch.	17.	<i>Trifolium zardabii</i> Chalilov.
2.	<i>Psephellus karabaghensis</i> Sosn.in Grossh.	18.	<i>Iris lineolata</i> Trautv.
3.	<i>Nectaroscordum tripedale</i> Trautv.	19.	<i>Iris camillae</i> Grossh.
4.	<i>Scorzonera pulchra</i> Lomark.	20.	<i>Nepeta noraschenica</i> A.Grossh.
5.	<i>Tragopogon karjaginii</i> Kuth.	21.	<i>Papaver scelkownikowii</i> N.Busch.
6.	<i>Erysimum strictisiligum</i> N.Busch.	22.	<i>Acantholimon tenuiflorum</i> Boiss.
7.	<i>Neurotropis szowitsiana</i> Boiss.	23.	<i>Festuca karabaghensis</i> Musajev.
8.	<i>Campanula karabaghensis</i> Mikhew.	24.	<i>Poa meyeri</i> Trin ex. Roshev.
9.	<i>Amoria bobrovii</i> Roskov.	25.	<i>Anemone kuznetzowii</i> Woronow.
10.	<i>Astragalus karabaghensis</i> Bunge.	26.	<i>Ficaria Ledebowii</i> A.Grossh.
11.	<i>Astragalus schuchaensis</i> A.Grossh.	27.	<i>Alchimilla amicta</i> Juz.
12.	<i>Astragalus rzaevii</i> Grossh.	28.	<i>Galium kiapazi</i> Kem.
13.	<i>Astragalus zangelanus</i> Grossh.	29.	<i>Euphrasia kurdica</i> Kem.
14.	<i>Astragalus kirpicznikovii</i> A.Grossh.	30.	<i>Euphrasia nisami</i> Kem.
15.	<i>Onobrychis schuschaensis</i> Agaeva.	31.	<i>Tulipa karabachensis</i> Grossh.
16.	<i>Alcea sachsachanica</i> Iljin.	32.	<i>Tulipa schmidtii</i> Fomin.

Öyrənilən endem növlər müxtəlif ekoloji, xüsusilə antropogen amillərin təsirinə məruz qaldığından, sayı kəskin azalmış, nadir və nəslə kəsilməkdə olan növ kimi "Qırmızı kitab"a daxil edilmişdir. Bunu nəzərə alaraq, həmin sahələrdə mütəmadi monitorinqlər aparılmalı, mövcud bitkilərin mühafizəsi gücləndirilməli, populyasiyalar nəzarətə götürülməlidir. Müəyyən olunmuş növlərin əksər hissəsi AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının təcrübə sahəsinə introduksiya olunmuş və kolleksiyası yaradılmışdır. Onlar üzərində fenoloji müşahidələr aparılmış və məlum olmuşdur ki, bu növlər Abşeron şəraitində normal vegetasiya müddəti keçirmiş və introduksiya perspektivliyi yüksək olmuşdur. Bu baxımdan tədqiq olunan endem növlərin Abşeronda *ex situ* şəraitində çoxaldılması və reintroduksiyası nəzərdə tutulmuşdur. Bütün bunlar Qarabağ florasında yayılmış endem ot bitkilərinin populyasiyasının genişlənməsinə və bərpaasına şərait yarada bilər.